

ra megnyugtató módon rendezzék, így a nyelvhasználat jogát, kulturális, személyiségi stb. jogok érvényesülését.

A katonai vezetés határozottan ellenzi a kurd kisebbség jelenlegi helyzetének megváltoztatását mondván: a kurdok terroristák, és terroristáknak nem lehetnek jogaik.

A katonai vezetés fő szövetségese a szélsőségesen jobboldali Nemzeti Cselekvés Pártja, amelynek vezetője Devlet Bahçeli, akinek véleménye szerint a kurdok el akarnak szakadni Törökországtól, és önálló állam létrehozását tervezik.

Ezzel ellentétben az Európa-párti integralisták Anyaország Pártja, melyet Turgut Özal alapított, és jelenlegi vezetője, Mesut Yılmaz fennen azt hirdeti, hogy Európába az út Diyarbakir-on át vezet (Diyarbakir a legnagyobb kurd lélekszámú város Törökország délkeleti részén).

Ecevit miniszterelnök hajlandó lenne oktatási engedélyeket tenni a kurdoknak, és néhány órás TV-adást is engedélyezne számukra. Ezt meglepő módon támogatta a Nemzeti Biztonsági Szolgálat is arra hivatkozva, hogy így legalább ismertetni lehet a török intézkedéseket, mert a kurdok nagy része nem is tud törökül.

A törökök európai álma lassan lidércnyomássá válik a török polgári és katonai vezetés szemében.

A török koalíciós kormány 2001 első hónapjaiban tervet készített az EU-hoz csatlakozás feltételeinek teljesítésére. Ez a terv többek között tartalmazta, hogy török állampolgárok különböző nyelveken beszélhetnek, de az ország hivatalos nyelve a török. A végrehajtási utasításban azonban a Nemzeti Biztonsági Tanács már rögzítette, hogy ez a szabadság nem vonatkozik szakadárookra és széthúzó elemekre. A kormány a dokumentum politikai kritériumok szakaszában „gondolat- és szólásszabadság” alcím alatt, a prioritások első mondatában azt állítja, hogy a szabadságnak ez a fajtája az EU normáin alapszik. A dokumentum a „konszenzus” érzékenységet manifesztálja.

Az Egyesült Államok jó néven venné, ha a NATO-tag Törökországot az EU tagjai közé fogadná. Az EU viszont nem támogatja a török reformtörekvéseket, visszatartja a Törökországot megillető pénzügyi alapokat, ami semmi esetre sem pozitív jelzés Ankara számára. Ha az EU-bővítés első szakasza lezárul, Törökország számára még nehezebb lehet majd a csatlakozás jelenleg kínált javainak elnyerése.

Kádár József

A terrorizmus ürügyén a kurdkérdésről

Boulanger, Philippe: A propos de terrorisme, la question kurde. = Défense nationale, 58. vol., 2002. 2. no.

A kurdok kb. Franciaország méretű területen élnek, amely azonban megoszlik Törökország, Irán, Irak, Szíria fennhatósága alatt. 35 millió fővel ők alkotják a Közel-Kelet negyedik legnépesebb etnikumát. Az elnyomás vagy az asszimiláció jut nekik osztályrészül. Felszabadító mozgalmuk – különösen 2001. szeptember 11. óta – terrorizmusnak minősül.

A kurdok pedig történelmi nép, indo-európaiak, a médek leszármazottai. A kurd az iráni nyelvek közé tartozik, sok dialektusa ismert. Latinbetűs, írott változatát, a kurmandzsit használja mintegy 70%-uk. A déli változatot az arabhoz hasonló karakterekkel írják, és soraninak nevezik. Az iszlám hódítások (VII. század) előtt tűzimádók voltak, ma többségük szunnita muzulmán, és akadnak szektás csoportok, amelyeket tévesen „ördögimádónak” neveznek, jóllehet inkább az ősi, zoroaszterizmushoz állnak közel. A történelmi

Kurdisztán geopolitikailag fontos szerepet játszott gazdag kőolaj- és vízkészleteivel, természeti kincseivel. Az I. világháborút követő Sevres-i béke értelmében független államot kellett volna alapítaniuk. Mustafa Kemal azonban olyan, a nyugati szövetségesek számára sorsdöntő csatát vívott a görögökkel a Dardanelláknál, hogy jutalmul megkapta a kurdok területének egy részét (1923.). 1925-ben a kőolajban gazdag Mossul-vidéket a szüleitől Irakhoz csatolták. A saját érdekeit eredményesen képviselni képtelen népcsoportot egyébként nem hívták meg a különféle béketárgyalásokra. Maradt tehát számára az alávetett sors, vagy a lázadás Irak és Törökország ellen. Az iraki diktátor, Szaddám Husszein, 1991 márciusában, a nyugatiak által felbátorított iraki kurdok lázadásakor gáztámadást intézett ellenük. Az ENSZ által védett, mintegy 40 ezer km²-es területre kb. 2 millió kurd került, akik nagy nyomorban élnek. Akik viszont nem húzódtak erre a területre, azokat arabbarátsággal vádolják. Az Európába, önkéntes száműzetésbe igyekvők száma rendkívül megnőtt.

Kurdisztán Demokratikus Pártja (PDK), élén Massud Barzanival, illetve Kurdisztán Patrióta Uniója (UPK) Jalal Talabani vezetésével, 1992 óta folytonos ellentétben állnak egymással.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1986-os határozata értelmében Bagdad csak korlátozott mennyiségű kőolajat adhat el. A befolyó összeg egy számlára kerül, amelynek 54%-át iraki élelmiszer- és gyógyszerimportra, 13%-át a kurd autonómiára, maradékát pedig a kuwaiti háború áldozatainak megsegítésére kell fordítani. Ez a határozat közvetlenül érinti az iraki kurdokat, 1996 óta majdnem 700 millió dollárt kaptak, melyet vezetőik igyekeznek a nép javára fordítani. Két egyetemük működik 125 ezer tanulóval az összes fakultáson, ahol arab, kurd és angol nyelvű az oktatás. Ugyanakkor délen az elemi iskola elvégzése még nem kötelező. Irak Kurdisztánjában összességében bizonytalanság uralkodik: autonómiája leginkább Irak jövőjétől függ.

Törökország kurdjaival kissé más a helyzet. A Kurd Munkapárt (PKK) feje, Öcalan pere jól példázza a török demokrácia hiányosságait, a hunta erejét. Az ország egyharmadán élő kurdok fejletlen gazdasági körülmények között, a török hadsereg és az őket támogató kurd milicisták felügyelete alatt él. 1984 augusztusa óta Törökország, amikor a PKK meghirdette hivatalosan is a harcot ellene, nem hajlandó tárgyalni. Pedig azóta kb. 80 milliárd dollárt költött a kurd terrorizmus elleni harcra. A török társadalom valójában kész a tárgyalásokra, hiszen az ország 63 millió lakosából 20 millió a kurd. A felső vezetés azonban egyszerűen csak terroristának nevezi őket, és hallani sem akar politikai/kulturális autonómiajukról. A kurdok kifejezett hátrányára, Törökország jó geopolitikai helyzetüket kihasználva igyekszik előnyökhöz jutni. Ez egyrészt az Európai Unióhoz való csatlakozási törekvéseiben mutatkozik meg, másrészt az amerikai–izraeli–török tengely kiépítésében, valamint a környező országokkal ápolott jó viszonyában. A kurdoknak a terrorista szerepkör marad ilyen fontos célok megvalósítása mellett. A mindenható KGB még annak idején támogatta a kurdokat, a Szovjetunió bukása után pedig számtalan kurd küldöttséggel tárgyaltak már Moszkvában. Öcalan perét is igyekeztek jól fölhasználni Törökországgal szemben. A CIA-t, amelynek az iraki kurdok között vannak kapcsolatai, határozottan zavarja a PKK befolyása. Amerika ugyanis jól jár a legolcsóbb (barrelenként 1 dollár) kőolajjal.

Úgy tűnik, Kurdisztán a nemzetközi politika egyik fontos ütközőpontja, a kurd autonómia azonban sem Törökországnak, sem Iraknak nem illik a stratégiájába. Nemrégiben az iraki antiterrorista kampány kiterjesztése ellen is tiltakozott a török vezérkar egyik tábornoka, Husszein Kivrikoglu mondván, hogy az akció a független kurd állam létrehozásához vezethetne. Amerika érdeke tehát a kurdkérdés mederben tartása.

A törökök egy kicsit még mindig az Ottomán Birodalom nosztalgiájában élnek, ugyanakkor nyomasztólag hat rájuk az eltagadott örmény genocídium emléke, valamint a szomszédos Szíriától elbitorolt néhány város kérdése (Alexendrette, Antioche). A „harmadik körben” Kurdisztánnak adott engedmények éppen ezért mélyen traumatizálják. A törökök egy része úgy látja, hogy a kurdok „meg akarják osztani az országot.” A kurdok – jelenlegi vitalitásukat figyelembe véve – 2025-re többségben lesznek Törökországban! S már most is megfigyelhető, hogy nemcsak az olyan nagyvárosokba, mint Izmir és Isztambul költöznek be, hanem a kisebbekbe, mint Adana és Mersin is, alaposan átrajzolva ezzel az ország térképét.

Damaszkusz politikája 1980 és 1998 között egyértelműen Öcalant támogatta. Vízet kaptak cserébe a PKK kiképzéséért, támogatásáért, valamint olykor exportálták saját kurdjait a törökökhöz. 1998-ban azonban, az akkori szíriai vezető fia, Bashar el-Assad meggyőzte apját, hogy a PKK törökországi támogatását számolja fel, ha nem akar konfliktusba keveredni Amerikával és Izraellel. A geopolitika tehát ismét a kurdokat sújtotta!

A kurdok autonómiája tehát csakis annál a tárgyalóasztalnál dőlhet el, ahol a négy érintett ország képviselői, ők maguk, valamint az Egyesült Államok és az Európai Unió megbízottai is ott ülnek. Az idő azonban addig is a határokat átlépő geopolitikanak kedvez.

Kakasy Judit

Megosztott palesztinok

Shikaki, Khalil: Palestinians divided. = Foreign Affairs, 81. vol. 2002. 1. no. 89–105. p.

A második palesztin intifádával kapcsolatban, mely 2000 szeptemberének végén kezdődött, a legközelebb az jár az igazsághoz, aki szerint ez az ifjabb nemzedék műve. Az ifjú palesztin nacionalisták nemcsak Sharon látogatására, a megrekedt békefolyamatra adtak ily módon választ, hanem az idősebb nemzedék kudarcaira is. Az ifjabbak erőszakhoz folyamodtak, hogy rábírájék az izraelieket, vonuljanak vissza (egyoldalúan) a nyugati parttól és a Gáza-övezetből, ezzel egyidejűleg az idősebb palesztin harcosokat is meg akarták gyöngíteni és kizozdítani állásaikból.

Az újabb, a több mint egyéves intifáda után is folytatják harcukat.

Az intifáda két lényeges trendet fogalmazott meg a palesztin politika és társadalom számára. Az első, az idősebb és a fiatal nemzedék közötti szakítás szükségessége, Izraellel a tárgyalások rövidre zárása. A második pedig, hogy a palesztin nemzeti vezetésben egyértelműen le kell építeni a szélsőséges iszlám Hamasz befolyását.

Az 1993–2001 között zajló, Oslóban kezdődött izraeli–palesztin békefolyamat mélypontjához jutott. Arafat népszerűsége Netanyahu miniszterelnöksége idején még szinte töretlen volt, Barak és Ariel Sharon idejében erősen csökkent. A Clinton amerikai elnök által szervezett camp-davidi megállapodások idején ismét többen szavaztak bizalmat neki, majd egy év elteltével elveszítette ezt a helyzeti előnyt. A mostani intifáda arról győz meg sok palesztint, hogy az erőszak, az öngyilkos és egyéb terrorakciók eredményesebbek, mint a tárgyalások. 2001 júliusában az iszlámisták népszerűsége jelentősen megnőtt, támogatottságuk a nacionalistákkal közösen átlépte a 30%-ot is.

Nemcsak az összeomlott békefolyamat, a megromlott életszínvonal sodorta vesztes pozícióba Arafatot és a Fatahot. Az elmúlt hat évben a palesztin demokrácia is kedvezőtlen irányba haladt, fölerősödött az állami korrupció. Az intifáda csak fokozta a palesztinok kiábrándulását.